

KAUBAVARUDE KASUTAMISE EFEKTIIVSUS
ETKVL RAJONIDEVAHELISES TALLINNA KAUBANDUSLIIGUS
BAASIS JA SELLE TEENINDUSPIIRKONNAS

V. Loodmaa

Kaubakäibe pidevalt suurenedes muutub kaupade liikumine tootjalt tarbijani üha keerulisemaks, sest laieneb kaupade sortiment, tootmine kontsentreerub ja spetsialiseerub. Keerulisemaks on muutunud ka kaubavarude õige paigutamine hulgi- ja jaelülisse. Käesoleval ajal on eesmärgiks võimalikult suurte kaubakoguste koondamine hulgilülisse, et mitte koormata jaelüli kaupade kogumise, sorteerimise ja sortimendi formeerimise funktsioonidega. Lähtudes sellest, pöörati NLKP XXVI kongressil tähelepanu vajadusele rakendada abinõusid kaubavarude kontsentreerimiseks peasjalikult hulgi-kaubanduse süsteemis, seati ülesanne tõsta hulgi-kaubanduse vastutust kaupluste häireteta varustamise eest vajalikus sortimendis kaupadega.

ETKVL-i süsteemis hoiustati 1983. a. keskmiselt 187,3 miljoni rubla ulatuses normaalhoiuajaga kaubavarusid, milledest 63,9 % paiknesid tarbijate kooperatiivides ja 36,1 % rajoonidevahelistes kaubabaasides. Tunduvalt alla süsteemi keskmise oli Tartu Rajoonidevahelise Kaubabaasi kaubavarude osatähtsus (26,7 %) tema poolt teenindatava piirkonna kaubavarudes. Teeninduspiirkonna kaubavarude kontsentreeritus rajoonidevahelisse hulgi-kaubandusse oli kõige kõrgem Rakvere Rajoonidevahelises Kaubabaasis (48,3 %) ja Võru Rajoonidevahelises Kaubabaasis (47,2 %). Rajoonidevahelises Tallinna Kaubandusliigus Baasis paiknes 1983. a. 37,8 % teeninduspiirkonna koguarudest, mis võrreldes 1981. a-ga on 1,1 % vähem. Eriti on kaubandusliku baasi osatähtsus vähenenud puuvillase riide (-11,9 %), villase ja siidriide (-4,4 ja -2,5 %), linase riide (-13,1 %) ja trikoopesu (-4,8 %) puhul.

Kaubavarude kasutamise efektiivsuse väljaselgitamiseks on otstarbekas kasutada selliseid käibekiiruse näitajaid nagu käibevälde ja käibe varumahukuse koefitsient. Lisaks nendele näitajatele iseloomustab kaubavarude olukorda mingi ajavahemiku jooksul ka maksimaalne kaubavarude kõikumise koefitsient, s. t. jagades teatud ajavahemiku maksimaalse kaubavaru perioodi minimaalse kaubavaru omaga, avaneb võimalus hinnata suurimaid kaubavarude muutumisi ajavahemiku jooksul

ning vaadelda, kas kaubavarude täienemine on rütmiline või mitte.

Kasutades Rajoonidevahelise Tallinna Kaubandusliku Baasi ja tema teeninduspiirkonda kuuluvate tarbijate kooperatiivide 1981. ja 1983. a. andmeid kaubavarude kohta, selgus et Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis suurenes nii toidu- kui ka tööstuskaupade käibevälde aastatal 1981-1983 12 päeva võrra ning käibe varumahukuse koefitsient 0,035 rubla võrra. Samuti suurenesid nii käibevälde kui ka käibe varumahukuse koefitsient kõikides teeninduspiirkonna tarbijate kooperatiivides: näit. Märjamaa TK-s vastavalt 19 päeva ja 0,046 rubla võrra; Tapa TK-s 18 päeva ja 0,036 rubla võrra; Kilingi-Nõmme TK-s 12 päeva ja 0,034 rubla võrra. Käibevälte ja käibe varumahukuse koefitsiendi suurenemist tervikuna on põhjendanud eelkõige nimetatud näitajate kasv tööstuskaupadel, kusjuures toidukaupade osas olulist nihet märgata ei ole. Maksimaalse kaubavaru suurus võrreldes minimaalsega oli 1983. a. võrreldes 1981. a-ga Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis ja selle teeninduspiirkonnas vähenenud, mis näitab, et kaubavarude täiendamine on muutunud rütmiliseks.

Käibevälte suurust, tema muutumist mõjutavad keskmised kaubavarud ja käive, nende suurus ja dünaamika. Olulist mõju käibevälte suurusele avaldab ka käibe struktuur. Selle mõju väljatoomiseks kasutame struktuurinihete indeksi:

$$I_{kv}^{str.n.} = \frac{K_v o \cdot r_m 1}{K_v o \cdot r_m o} ,$$

- kus $I_{kv}^{str.n.}$ - käibevälte struktuurinihete indeks,
 $K_v o$ - käibevälde baasiperioodil,
 $r_m 1$ - kaubakäibe struktuur aruandeperioodil,
 $r_m o$ - kaubakäibe struktuur baasiperioodil.

Selgub, et toidukaupade osatähtsuse suurenemine kaubakäibes toob endaga kaasa käibevälte vähenemise. Uurides 1983. ja 1981. a. andmetel Rajoonidevahelise Tallinna Kaubandusliku Baasi teeninduspiirkonna tarbijate kooperatiivide kaubakäivate struktuuri, ilmneb, et seoses toidukaupade osatähtsuse kasvuga käibes kaasnes kõikides tarbijate kooperatiivides, v. a. Paide RTK ja Keila TK, käibevälte vähenemine. Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis vähenes eespoolnimetatud perioodil toidukaupade osatähtsus kaubakäibes

0,8 %, mistõttu suurenes käibevälde 0,2 %.

Eriti selgelt ilmneb rajoonidevahelise kaubabaasi tähtsus tarbijate kooperatiivide varustamisel kaupadega, kui võrrelda kaubagruppe, mis osadesse tarbijate kooperatiividesse saavad rajoonidevahelise kaubabaasi kaudu, osadesse aga teistelt hankijatelt. Kõrvutades käibekiiruse näitajaid, selgub, et kaubagruppide puhul, mis saabusid Tallinna Kaubandusliku Baasi vahendusel teeninduspiirkonna tarbijate kooperatiividesse, oli käibevälde väiksem 12 päeva võrra ning käibe varumahukuse koefitsient 0,031 rubla võrra kui teistelt hankijatelt saanud kaubagruppidel.

Käibevälte muutumine toob omakorda kaasa rahaliste vahendite vabanemise või kinnikülmutamise. Selle mõju esiletõstmiseks kasutame käibevälte indeksit:

$$I_{kv} = \frac{K_{v1} \cdot m_1}{K_{v0} \cdot m_1} = \frac{\bar{V}_1}{K_{v0} \cdot m_1}$$

kus I_{kv} - käibevälte indeks,
 K_{v1} - käibevälde aruandeperioodil,
 K_{v0} - käibevälde baasiperioodil,
 m_1 - aruandeperioodi ühe päeva keskmine käibe,
 \bar{V}_1 - aruandeperioodi keskmised varud.

Käibevälte muutumine (suurenemine) aastatel 1981 - 1983 nõudis kogu piirkonna tarbijate kooperatiividelt täiendavaid rahalisi vahendeid kaubavarudesse 8026,6 tuhande rubla ulatuses. Rahalisi vahendeid ei vabanenud üheski tarbijate kooperatiivis. Suurim rahaliste vahendite kinnikülmutamine kaubavarudesse oli Pärnu TK-s (1288,9 tuh. rbl.), Paide RTK-s (1172,3 tuh. rbl.), Haapsalu RTK-s (1123,7 tuh. rbl.) ja Rapla TK-s (1000,2 tuh. rbl.).

Toodud näidete ja analüüsi varal võib väita, et kaubavarude kasutamine Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis ja tema teeninduspiirkonnas on senini olnud küllaltki ebaefektiivne. Teoreetiliselt peab vastavalt Wilsoni valemile "kaubavarude kasvutempo = $\sqrt{\text{jaekäibe kasvutempo}}$ ", s. t. kaubavarude kasvutempo peaks olema madalam kui jaekäibe kasvutempo. Tegelikult on olukord kujunenud viimastel aastatel vastupidiseks. Edaspidi oleks vaja rakendada kaubavarude efektiivsemaks kasutamiseks järgmisi meetmeid:

1) kaubavarude planeerimise korra täiustamine, tellida ainult selliseid kaupu, mis vastavad elanikkonna nõudlustele;

2) ühtse katkematu kontrollüsteemi loomine kaubavarude seisundi üle kõigis kaupade liikumise lülides;

3) elanikkonna nõudluse uurimise kvaliteedi tõstmine, mille alusel tootmisettevõtted võiksid kiiresti reageerida nõudmise muutustele.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТОВАРНЫХ ЗАПАСОВ НА
ТАЛЛИНСКОЙ МЕЖРАЙОННОЙ ТОРГОВОЙ БАЗЕ ЭРСПО
И В РАЙОНЕ, ОБСЛУЖИВАЕМОМ ЕЮ

В. Лоодмаа

Р е з ю м е

В настоящее время розничный товарооборот характеризуется снижением роста его темпов. Так как объем розничного товарооборота является самым существенным фактором, влияющим на объем товарных запасов, в XI-ой пятилетке рост объема товарных запасов был очень высокий. В связи с необходимостью повысить эффективность использования товарных запасов в настоящее время обращают особое внимание на развитие оптовой торговли. В данной работе исследуют эффективность использования товарных запасов на Таллинской межрайонной торговой базе ЭРСПО и в районе, обслуживаемом ею.